

Martin Hellström: *Förpackningens förvandlingar. Konsumtion och karneval i barnboken*. Linköpings universitet, 2011. Stockholm: Carlsson Bokförlag (Svenska barnbokinstitutets skriftserie nr 112). Diss. Linköping. 229 s. ISBN 978-91-7331-417-6

I avhandlingens aller siste fotnote skriver Hellström at til å begynne med var hovedprosjektet for avhandlingen "maten inom skönlitteraturen" (s. 209). Emnet, som lik forpakningens forvandlinger også kan studeres i lys av Bakhtins karnevalstenkning, kunne selvsagt blitt gjenstand for en interessant studie, men ville likevel ikke framstått som spesielt originalt for en litterær avhandling. Det gjør derimot den avhandling som nå foreligger. Hellströms valg av emne for avhandlingen er både svært avgrenset, nærmest for en detalj å regne, og svært produktivt og åpnende. Her studeres ulike former for masseproduserte forpakninger (bokser, esker, flasker, innpakningspapir, etiketter) slik de avbildes, omtales eller opptrer som rekvisitt i ulike barnelitterære tekster (bildebøker, tegneserier, illustrerte fortellinger).

Avhandlingen har både en streng, nesten artikkelpreget, struktur og en assosiativ, nesten sideordnende, framstillingsform. Formelt er avhandlingen *Förpackningens förvandlingar. Konsumtion och karneval i barnboken* delt i to hoveddeler der første del omhandler tekster der ulike forpakninger, eller emballasjer, på ulike måter åpner for eller gir adgang til en lekende livsforståelse eller til fantastiske verdener. Avhandlingens andre del omhandler forholdet mellom forpakning og forbruk og den mulighet emballasjen i litteraturen har til å representere andre sider ved forbruket enn den kjøperne møter i butikken. Det være seg emballasjen som skalkeskjul for lysskye affærer, som utgangspunkt for utforskning av hva som avgjør hva som er kunst eller som uttrykk for forbrukersamfunnets skyggesider: søppelberg og et voksende antall barn som lever i slummen.

Hellströms viktigste samtalepartnere i undersøkelsen er Zygmunt Baumans teorier om forbrukersamfunnet, Gaston Bachelards refleksjoner over miniatyrens betydning og barndommens rom som poetiske drømmerom og Mikhail Bakhtins karnevalstenkning, det å se verden på vrangen, det å snu opp-ned på samfunnets verddivurderinger og oppvurdere det marginaliserte, det utstøtte og det ubrukelige (som skrot og avfall). Avhandlingens litterære samtale er kunnskapsrik, vidt orientert og inviterende. Som leser blir man begeistret, nysgjerrig og utfordret. Selv har jeg aller mest sansen for forskerens mot og standhaftighet når det gjelder valg av studieobjekt og for den

typen konsentrerte og grundige nærlesninger som jeg særlig finner i avhandlingens andre del. Hellström argumenterer overbevisende både innledings- og avslutningsvis for valg av eksempelmateriale og for valg av måte å ordne undersøkelsen av dette på. Det som særlig ser ut til å ha vært avgjørende for valg av materiale er materialets måte å vende "sig emot etablerade mönster" og vise "att det går att vägra konsumismen dess heltäckande tak över våra liv och våra göranden, de skapar sprickor där ett annat leverne och andra livsval kan sippra in" (s. 207). Noe liknende kan i grunnen også sies om Hellströms egen avhandling. Den vender seg, i hvert fall delvis, mot etablerte måter å drive (barne)litteraturforskning på. Valg av studieobjekt, motet til å legge små detaljer under litteraturforskens mikroskop og til å la tradisjonelle narrativitetsteoretiske eller bildebokteoretiske diskusjoner ligge, gjør Hellströms avhandling til et viktig bidrag i (barne)litteraturforskningen.

Jeg er imponert over det eksempelmaterialet Hellström rår over. Noen av tekstene er klassikere på det barnelitterære forskningsfeltet og har derfor krevd omfattende resepsjonsstudier (som Astrid Lindgrens Pippibøker og *Mio min Mio*, Tove (og Lars) Janssons Mummitekster, Roald Dahls *Charlie and the Chocolate Factory*, Hergés Tintin-serier og Maurice Sendaks bildebøker). Andre tekster er mindre påaktete studieobjekt innenfor, i hvert fall den nordiske, (barne)litteraturforskningen, og ønskes derfor velkommen som emne for kommende forskning (som Umberto Eco og Eugenio Carmis *De tre astronauterne* og *Gnuttarna på Gnu*, James Warholas *Uncle Andy*, Christine Nöstlingers *Burkpojken* og Petter Sävströms *Bajsmannen*).

Det teoretiske bakteppet spenner vidt, og det ville vært uråd å fordype seg like grundig i alt. Valget av Bauman, Bakhtin og Bachelard som de absolutt sentrale for den teoretiske diskusjonen, virker svært plausibelt, men omgangen med deler av det tankegods disse støtter seg på kan noen ganger synes litt overfladisk, og det kan kanskje stilles spørsmål ved om ikke Hellström kunne vært likeså tjent med en mer aktiv dialog med for eksempel Walter Benjamins litteraturfilosofiske tekster. Avhandlingens delvis assosiative og sideordnende framstillingsform borger også for en noe eklektisk omgang både med litterært eksempelmateriale og teoretisk tankegods. Noen ganger henger resonnement eller konklusjoner på et knippe fragmenter og sitater plukket, og kanskje litt løsrevet fra, ulike typer tekster (vitenskapelige, filosofiske, essayistiske). På sitt beste fungerer denne framstillingsformen som et vindu inn i forfatterens studerkammer og ut mot et større tekstuelte landskap.

Til tross for at avhandlingen er delt i en karnevalsorientert del og en forbruksorientert del, bygger Hellströms lesninger stadig bro mellom "konsumtion och karneval i barnboken". Det gjør han både ved å bruke de tre B'ene som teoretisk brekkstang på materialet på tvers av de to delene og ved, i de ulike lesningene, å vende tilbake til eller vise til eksempelmateriale som behandles andre steder i avhandlingen. Denne både teoretiske og litterære krysslesningen gjør avhandlingen spennende å følge og motiverer leseren til å foreta egne avstikkere, enten i Hellströms materiale eller i eget tekstarkiv.

Hvor fører så Hellströms krysslesninger og litterære peilinger oss? Hvilke nye innsikter åpner undersøkelsene for? Først og fremst dette at detaljer betyr, at små ting kan romme store og livsfilosofiske problemkompleks og kan utfordre vårt verdivurderende blikk både moralsk og estetisk. Et flertall av de tekster Hellström studerer stiller nettopp spørsmål ved tingen, nærmere bestemt den forkastete emballasjens (først og fremst blikkboksens) moralske og estetiske verdi. Hva skjer med boksen når tingleteren Pippi finner en blikkboks og endrer dens betydningspotensial fra oppbevaringssted via lekerom for "mitt-i-natten-lek" til beskyttende hjelm? Ifølge Hellström befri Pippi boksen fra sin skjebne som verdiløst skarp. Og hvilken sammenheng er det mellom forbrukersamfunnets forpakninger, karnevalets frisetting fra den rådende orden og barnets trang til, i lek eller i møtet med en truende verden, å gjenskepe fosteret og spebarnets beskyttende rom? Hellströms kryssende og dialogiske lesninger av Maurice Sendaks *In the Night Kitchen* (1970) og *We Are All in the Dumps with Jack and Guy* (1993) gir overbevisende svar på spørsmål som dette.

Noen ganger, og dette er en av denne leserens mer kritiske kommentarer, tenderer forfatteren mot en litt for redundant framstilling. Mange av poengene gjentas ofte. Kan hende skyldes dette delvis en forestilling om at den vitenskapelige sjangeren krever dette. Kanskje kunne det latt seg gjøre å bore litt dypere i materialet eller stille mikroskopet litt skarpere for slik, *kanskje*, å oppdage andre nyanser som kunne gjøre forfatterens framstilling mer variert. Når det er sagt, skal det helt til slutt understrekes at Hellströms avhandling først og fremst er rik, konsentrert, nyskapende og motiverende. Det bør så absolutt drives mer av denne typen (barne)litteraturforskning.

Nina Goga,
FD, Högskolan i Bergen, Norge